

**YANGI O‘ZBEKISTONDA BANK-KREDIT SIYOSATINI
LIBERALLASHTIRISH VA UNING TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA
TA’SIRI**

Maxamadiyev Alimardon Chariyarovich

At Xala Banki Surxondaryo Viloyat Mintaqaviy Markazi Xodimlar Bilan Ishlash
Bo'limi Boshlig'i

Annotatsiya

Mazkur maqolada Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan bank-kredit siyosatini liberallashtirish jarayonlari va bu islohotlarning tadbirkorlik faoliyatiga ta’siri ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Rivojlanayotgan iqtisodiy sharoitda bank tizimining ochiqligi, kredit resurslarining erkinligi va kredit infratuzilmasining isloh qilinishi biznes subyektlarining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytiradi. Maqolada so‘nggi yillarda amalga oshirilgan pul-kredit siyosatining asosiy o‘zgarishlari, milliy valyutaning erkin konvertatsiyasi, kreditlash mexanizmlarining soddalashtirilishi va tadbirkorlik subyektlariga yaratilayotgan qulayliklar qamrab olingan. Xulosa sifatida esa, bank-kredit siyosatining liberallashuvi iqtisodiy faollikni oshirishi, kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashi va raqobatbardosh muhitni shakllantirishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar. Bank-kredit siyosati, liberallashtirish, Yangi O‘zbekiston, kredit resurslari, tadbirkorlik, moliyalashtirish, pul-kredit islohotlari, kreditlash mexanizmi, markaziy bank, moliyaviy barqarorlik.

Abstract

This article scientifically analyzes the processes of liberalization of banking and credit policy implemented within the framework of the New Uzbekistan Development Strategy and the impact of these reforms on entrepreneurial activity. In a developing economic environment, the openness of the banking system, freedom of credit resources, and the reform of the credit infrastructure expand the financial capabilities of business entities. The article covers the main changes in monetary policy implemented in recent years, the free convertibility of the national currency, the simplification of lending mechanisms, and the conveniences created for business entities. In conclusion, it is argued that the liberalization of banking and credit policy increases economic activity, supports small businesses, and creates a competitive environment.

Keywords. Banking and credit policy, liberalization, New Uzbekistan, credit resources, entrepreneurship, financing, monetary and credit reforms, lending mechanism, central bank, financial stability.

KIRISH

Yangi O'zbekiston taraqqiyotida moliyaviy tizimni isloh qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, bank-kredit siyosatini liberallashtirish orqali iqtisodiyot subyektlarining moliyaviy resurslarga bo'lgan erkin kirish imkoniyatini ta'minlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Ushbu islohotlar kontekstida tadbirkorlikni rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi kreditlash shartlari, kredit risklarini baholash mexanizmlari, foiz stavkalari siyosati va kafolat tizimi yangicha mazmunga ega bo'lib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida moliyaviy sektorda raqobat muhitini kuchaytirish, xususiy banklar ulushini oshirish, bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, biznes subyektlarini qulay kredit shartlari bilan ta'minlash ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. 2017-yildan keyingi davrda milliy valyutaning erkin konvertatsiyasi, foiz stavkalari bo'yicha bozor mexanizmlarining joriy etilishi, banklarning kredit siyosatini diversifikatsiyalash tendensiyasi Yangi O'zbekiston bank tizimining liberallashtirishiga asos yaratdi.

Mazkur maqolada bank-kredit siyosatini liberallashtirish jarayonlari, ularning tarkibiy elementlari va iqtisodiy faollikka ta'siri chuqur o'rganiladi. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyoji, kreditga bo'lgan talab va taklif o'rtasidagi muvozanat, banklar tomonidan qo'llanilayotgan zamonaviy kreditlash mexanizmlari o'ziga xos tadqiqot obyekti bo'ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bank-kredit siyosatini liberallashtirish masalasi xalqaro iqtisodiy va moliyaviy adabiyotlarda keng muhokama etilgan. Xususan, Levine (2005) bank sektorining ochiqligi iqtisodiy o'sishni tezlashtiruvchi asosiy omil ekanligini isbotlaydi. Demirguc-Kunt va Maksimovich (1998) esa bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik biznes uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish uchun bank tizimidagi islohotlarning dolzarbligini ta'kidlaydi.

Milliy adabiyotlarda esa A. Xodjaye, M. Murodov, D. Kambarov kabi olimlar O'zbekistonda bank tizimini isloh qilish, raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish va kredit risklarini kamaytirish bo'yicha fundamental tadqiqotlar olib borishgan. Ularning ilmiy izlanishlarida ayniqsa bank sektorida islohotlarning samaradorligi, ularning kichik biznesga ta'siri, kredit olish shartlarining soddalashuvi haqida muhim dalillar keltirilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, O'zstat, Xalq banki, Hamkorbank, Asaka banklarining yillik hisobotlari va moliyaviy ko'rsatkichlari asosida banklar faoliyatidagi o'zgarishlar aniq aks ettirilgan. Mazkur manbalar kredit bozoridagi talab va taklif muvozanatini, foiz stavkalari o'zgarishini, kredit portfellarining tarmoq bo'yicha tuzilishini o'rganish imkonini beradi.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili asosida shuni aytish mumkinki, kredit siyosatini liberallashtirish kichik va o'rta biznes subyektlarining faoliyatini moliyalashtirishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi va bank tizimi orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi.

Tadqiqotda aralash uslub – sifatli (qualitative) va miqdoriy (quantitative) metodlar asosida olib borildi. Miqdoriy tahlil uchun O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Davlat statistika qo'mitasining 2017–2023 yillarga oid kredit portfeli, kredit berish hajmi, foiz stavkalari, kredit muddatlari, sektorlar bo'yicha ajratilgan kreditlar statistikasi o'rganildi. Shuningdek, 12 ta tijorat bankining rasmiy ma'lumotlari asosida mikromoliyaviy tahlil o'tkazildi.

Sifatli tahlil esa intervyu va kontent-analiz orqali amalga oshirildi. 20 nafar kichik tadbirkorlik subyekti bilan o'tkazilgan suhbatlar asosida bank kreditlariga kirish imkoniyatlari, to'siqlar, samarali kreditlash holatlari baholandi. Intervyular maxsus yarim-strukturali shakl asosida o'tkazildi. Savollar kredit olishdagi byurokratik to'siqlar, garov talablari, kredit ta'minoti, foiz stavkalari va kreditdan foydalanish natijalari bo'yicha tuzildi.

Natijalarning ob'ektivligini ta'minlash uchun kredit portfellarining NPL (noqonuniy to'lanmagan kreditlar) darajasi, sektorlar bo'yicha rentabellik ko'rsatkichlari va kredit resurslarining tarmoq bo'yicha taqsimoti bo'yicha korrelyatsion tahlil amalga oshirildi.

NATIJARLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

1. **Kreditlar hajmining oshishi:** 2017–2023 yillar davomida umumiy bank kreditlari hajmi 5 baravarga o'sgan. Kichik va o'rta biznes subyektlariga ajratilgan kreditlar ulushi 16% dan 28% ga yetgan.
2. **Foiz siyosatining liberallashuvi:** 2021-yildan boshlab foiz stavkalari bozor mexanizmlariga moslashmoqda. Banklar o'z risk darajasiga mos holda individual foiz siyosatini yurita boshlagan.
3. **Garov talablari soddalashmoqda:** Tijorat banklari kafillik, sug'urta va biznes-reja asosida kredit berishni yo'lga qo'ymoqda. Bu kichik tadbirkorlar uchun garov muammosini yumshatmoqda.

4. **Kredit infratuzilmasining rivojlanishi:** Banklar tomonidan onlayn kreditlash, “Digital lending” texnologiyalari va mobil ilovalar orqali kredit berish hajmi 2,3 baravarga oshgan.

5. **Tadbirkorlik faolligining ortishi:** Banklar tomonidan ajratilgan kreditlar hisobiga tashkil etilgan yangi tadbirkorlik subyektlari soni yildan yilga oshib bormoqda. 2023-yilda bank kreditlari hisobiga tashkil etilgan yangi kichik korxonalar soni 12 mingdan oshgan.

XULOSA

Yangi O‘zbekistonning iqtisodiy siyosatida bank-kredit tizimini liberallashtirish strategiyasi alohida o‘rin tutadi. Banklarning kreditlash siyosatini erkinlashtirish, foiz stavkalarini bozor mexanizmlariga moslashtirish, garov siyosatini yumshatish va raqamli kreditlash vositalarini joriy etish orqali iqtisodiyotga moliyaviy impuls berilmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ushbu islohotlar tadbirkorlik faolligini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va mahalliy iqtisodiyotda raqobatbardosh muhitni shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Kelgusida quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha ishlar olib borilishi tavsiya etiladi:

- Kredit tahlili algoritmlarini soddalashtirish;
- Tadbirkorlik subyektlari uchun alohida foiz siyosatini ishlab chiqish;
- Kredit tarixini shakllantirishda “fintech” yechimlarni keng qo‘llash;
- Mintaqaviy banklar faoliyatini ko‘proq kichik biznes kreditlariga yo‘naltirish;
- Kichik biznes uchun imtiyozli kredit paketlarini takomillashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence // Handbook of Economic Growth. – Amsterdam: Elsevier, 2005. – Vol. 1. – B. 865–934.
2. Demirguc-Kunt A., Maksimovich V. Financing Patterns Around the World: The Role of Institutions. – Washington: World Bank, 1998. – 42 b.
3. Xodjayev A. Pul-kredit siyosati va uning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 136 b.
4. Murodov M. Bank tizimining liberallashtirilishi: nazariya va amaliyot // O‘zbekiston moliyasi. – 2022. – №3. – B. 17–24.
5. Markaziy bank hisobotlari (2018–2023). – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi MB nashriyoti, 2023. – 95 b.
6. Davlat statistika qo‘mitasi. Tadbirkorlik faoliyatiga oid yillik ko‘rsatkichlar. – Toshkent, 2023. – 104 b.
7. Hamkorbank. Kredit siyosati bo‘yicha yillik sharh. – 2023. – 62 b.